

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף ל

אדיך על צוארי דבריך: כל עוד ידך על צוארי בנך, כלומר כל עוד הוא נתון להשפעתך – תחנך אותו ותכוין אותו. וזמן זה הוא מגיל 16 עד 22, ויש אומרים מגיל 18 עד 24. אבל קודם לזמן הזה אין בו דעת והוא לא 'בשל' לקבל תוכחות מוסר, ולאחר הגיל הזה הוא כבר עצמאי ויש חשש שהוא יבעט במוסר.

כתנאי: וכמו שנחלקו התנאים בגיל החינוך בזמן ה'נערות'. כמו שנאמר בפסוק "חֲנֹךְ לְנֶעַר עַל פִּי דִרְכּוֹ גַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה" חנך אתו בתחילת דרכו כדי שכל ימיו ילך בדרך טובה.

*

זבולון בן דן: אדם שחי בתקופת הגמרא.

מתיבי למדו מקרא וכו': כתוב בברייתא שאם לימד האב את בנו מקרא הוא קיים את המצוה ואינו חייב ללמדו משנה. וביאר רבא את דברי הברייתא שגם אין צריך ללמדו את כל התנ"ך אלא רק חמישה חומשי תורה בלבד.

תירוצ: זבולון בן דן ולא זבולון בן דן: כלומר שאלת הגמרא לא היתה 'עד כמה חלקים בתורה חייב האב ללמד את בנו?', אלא 'עד כמה דורות מחוייב האב ללמד את צאצאיו?', והתשובה היתה: זבולון בן דן שאבי אביו לימדו תורה, דהיינו החיוב הוא עד הנכד. אבל אין ללמוד מזבולון בן דן שצריך ללמד אותו יותר ממקרא.

קושיא: ואבי אביו מי מחייב: האם הסבא בכלל מחוייב ללמד את הנכד? והרי נאמר בברייתא שרק את הבן יש מצוה ללמד. והפסוק "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ" בא לומר שמהלמד את בנו תורה הרי הוא כאילו לימד את בן בנו וכו' עד סוף כל הדורות – כי בזכותו המשיכה שושלת הדורות של מסירת התורה הלאה (מהרש"א).

תירוצ: הוא דאמר כי האי תנא: שמואל סובר כמו התנא שחולק על התנא שבברייתא הנ"ל.

מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני: כאילו קיבל בן הבן את הלימוד תורה מהר סיני (ויש גורסים 'כל המלמד את בנו' ולפי זה כאילו קיבל הבן את התורה מהר סיני). כי האב מעביר את מה שקיבל מאביו שקיבל מאביו וכו' עד מעמד הר סיני.

רבי חייא בר אבא אשכחיה לריב"ל: רבי חייא פגש את רבי יהושע בן לוי בבוקר, כשסדין מונח על ראשו במקום הסודר, והוא הולך עם הילד שלו לבית הכנסת ללמוד תורה. רבי יהושע בן לוי לא הספיק להתעטף בסודר, והוא הניח את הסדין על ראשו כדי לא ללכת בגילוי ראש. שאל אותו רבי חייא: מה קרה שמיהרת לצאת מהבית בלי להתלבש כראוי?
זוטר = קטן.

מכאן ואילך: מאותו יום רבי חייא בר אבא לא היה טועם 'אומצא' (= בזמנם היו רגלים לאכול בבוקר מעט בשר על גחלים) עד שהוא היה חוזר עם הילד על מה שהוא למד אתמול ומוסיף ללמד אותו עוד פסוק אחד חדש.

ישלש אדם שנותיו: כלומר יחלק את שנותיו לשלוש, ובכל שליש ילמד חלק אחר בתורה.

קושיא: **מי יודע כמה חיי:** מי יודע כמה שנים הוא יחיה?

תירוץ: **לא צריכא ליומי:** כלומר הוא מחלק את השבוע: יומיים למקרא, יומיים למשנה, יומיים לתלמוד (רש"י ע"פ תוס').

[תוס'] מפרשים שבכל יום יחלק את זמנו לשלושה חלקים. ור"ת אומר שאנו סומכים על כך שאנו לומדים תלמוד בבלי שהוא כלול במקרא משנה ותלמוד. יש לציין שה'תלמוד' שעליו דיבר רב ספרא לא היה התלמוד בבלי, שהרי עדיין לא התחבר. אלא הכוונה ללימוד עיוני של המשנה בסברא ובהבנת השורש והפרטים. לאחר שנתחבר התלמוד בבלי על המשנה שהוא כלול בהכל, אנו יוצאים בלימודו ידי חובת כל החלקים].

לפיכך נקראו ראשונים סופרים: אגב דברי רב ספרא על הצורך ללמוד מקרא, מביאה הגמרא שהראשונים נקראו סופרים בגלל שעסקו במקרא (תורי"ד).

ואו דגחון: האות ו' במילה 'גחון' שבפסוק **"כל הולך על-גחון"** היא החצי של מספר האותיות בספר תורה.

תיבות = מילים.

עין דיער: האות הע' היא חצי האותיות של תהילים. והפסוק 'והוא רחום' הוא חצי הפסוקים בתהילים.

בעי רב יוסף ו' דגחון: האם היא סוף החצי הראשון של האותיות, או תחילת החצי השני?

א"ל: אמר לו אב"י: נביא ספר תורה ונספור את האותיות! האם לא אמר רבה בר בר חנה שהיה מקרה שהסתפקו במספר האותיות, ולא זזו משם עד שהביאו ספר תורה וספרו אותם?

א"ל: אמר לו רב יוסף: הם היו בקיאים בחסירות ויתירות (דהיינו בכתיב מלא עם ו' או י', או בכתיב חסר בלעדיהם), אבל אנו לא בקיאים וממילא לא יעזור לנו לספור. [ובכל אופן ספרי התורה שלנו כשרים בגלל שהתורה ציוותה אותנו ללכת בספק אחר הרוב, וחכמי המסורה בדקו את הספרים והמסורות שהיו בימיהם והכריעו על פי הרוב את הנוסח שעל פיו אנו הולכים. אחרונים].

בעי רב יוסף והתגלח: האם הוא הפסוק של סוף החצי הראשון, או תחילת החצי השני? א"ל אב"י: בפסוקים לפחות נבדוק בספר תורה את מנין הפסוקים. א"ל רב יוסף: גם בפסוקים אנו לא בקיאים. וכדלהלן:

במערבא פסקי ליה להאי קרא: בארץ ישראל היו מחלקים את הפסוק הבא שאצלנו הוא פסוק אחד, לשלושה פסוקים "**(א)** וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי כָּאֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֵנָן **(ב)** בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמֹךְ וְגַם כִּי יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם **(ג)** וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְ-הוָה". [בארץ ישראל נהגו לסיים את התורה אחת לשלוש שנים, ולכן היו להם פרשיות קטנות יותר ופסוקים קטנים יותר. שיטה מקובצת].

ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחוזדים בפיו: תחזור ותשנן את הלימוד שלך ותדע אותו לעומק, כדי שאם אדם ישאל אותך שאלה תוכל להשיב לו תשובה מיד.

אמור לחכמה אחותי את: תהא בקיא בחכמה כמו שאתה בקיא שאחותך אסורה לך בנישואין.

ואומר כחיצים ביד גיבור: הגמרא מביאה מקור לכך שהרב צריך לחדד את תלמידיו שיהיו שנונים וידעו להשיב תשובות. 'בני הנעורים' הם התלמידים של הרב כי התלמידים קרויים 'בנים', והרב הוא 'הגבור'.

ואומר חצי גבור שנונים ואומר חציך שנונים: בפסוקים אלו נאמר שהחיצים - התלמידים צריכים להיות שנונים.

ואומר אשרי הגבר: כלומר אשרי הרב שמילא את אשפתו (= הכלי שבו מונחים החיצים) מתלמידים כאלה, שהתלמידים הלו לא יתביישו כשהם ידברו בדברי תורה עם אחרים.

מאי 'את אויבים בשער': מדוע נמשלו המדברים בלימוד, לאויבים העומדים בשער? **נעשים אויבים זה את זה:** בשעת הויכוח במלחמתה של תורה הם כאילו אויבים זה לזה ואינם מסכימים זה לזה, אבל בסופו של הלימוד הם אוהבים זה את זה כאשר הם מגיעים לאמת בהבנת התורה.

מעלה נומי: ריקבון של בשר מת שיצער אותו.

בראתי לו תורה תכלין: וכאשר עוסקים בתורה אפשר להנות מהעולם הזה, כי העסק בתורה וקיום המצוות הם כתכלין ששומר על האדם שלא יתקלקל מהנאות עולם הזה (מהרש"א).

הלא אם תיטיב: אם תלמד את התורה שנקראה 'לקח טוב'.

הלא כה דברי כאש: התורה נמשלה לאש שמתכה את הברזל.

*

בשלמא בנו בידו: כי דרך האיש לחזר אחר האשה, והאב יכול לחפש אשה לבנו. אבל לגבי בתו, הרי הדבר לא תלוי בו, אלא באנשים אם הם ירצו לקחתה? והתשובה: שיתן לה קצת ממון וילביש אותה כראוי כדי 'שיקפצו עליה' האנשים להתחתן איתה.

*

ראה חיים עם אשה: 'חיים' הכוונה לאומנות שיחיה בה ויתפרנס ממנה, והיא צריכה להיות 'עם אשה'. דהיינו הפסוק מקיש את החיוב של האב להביא לבנו

'אשה' - לחיוב ללמדו אומנות. ולכן בין אם נפרש שה'אשה' האמורה היא 'אשה' ממש, ובין אם נפרש שהכוונה ל'תורה' - את שניהם חייב האב לתת לבנו, ולכן הוא גם חייב ללמדו אומנות.

חיותיה הוא: 'הצלת חיים' היא, שאם יפול בנהר ידע לשחות ולא יטבע.

מאי בינייהו: מה מוסיף רבי יהודה על תנא קמא שאמר שצריך ללמדו אומנות? והתשובה: לדעת תנא קמא מספיק ללמד את בנו לעשות עסקים כדי שיתפרנס. אבל לדעת רבי יהודה צריך ללמדו דוקא אומנות, כי לפעמים לא יהיה לו כסף להתחיל את העסקים ואז הוא ילסטם את הבריות.

*

מאי כל מצות האב על הבן: נאמר במשנה שכל מצוות האב על הבן נשים חייבות כמו אנשים. הגמרא שואלת האם הכוונה שכל המצוות שהאב מחייב לעשות לבנו - האשה חייבת בהם?

תירוצ: **אמר רבי יהודה:** הכוונה שכל המצוות המוטלות על הבן לעשות לאבא שלו - אשה חייבת כמו איש, דהיינו מצות כיבוד הורים.

דת"ר איש: נאמר בפסוק "אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו וְתִרְאֻ" מהמילה 'איש' היה מקום לומר שדוקא איש חייב ולא אשה, אבל מהמילה 'תיראו' בלשון רבים - לומדים שהאיש והאשה שניהם חייבים.

אשה אין סיפק בידיה לעשות: לא תמיד היא יכולה לקיים את מצות כיבוד הורים, וזאת כאשר היא נשואה שאז 'רשות אחרים עליה' דהיינו רשותו של בעלה.

השוע הכתוב ברכת אב: 'ברכת אב' היא לשון 'סגי נהור' לקללת אב.

אבל בהכאה ודאי אי אפשר: להשוות אב ואם לקב"ה.

וכן בדין: שורת הדין היא שאב ואם יושוו לקב"ה כי שלושתם שותפים בבן.